

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№ 10

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 217 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-oktyabrda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor

Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate

Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society

Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences

Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor

Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor

Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor

Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)

Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)

Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor

Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan

Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan

Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences

Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer

Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor

Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)

Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)

Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow))

Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor

Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)

Mirzaliyev Sanjar Makhmatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE

Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

QAYTA TIKLANUVCHI YASHIL ENERGIYA: BARCHA UCHUN MUHIM MASALA.....	13
Muxiddin Kalonov	
MOLIYAVIY INNOVATSIYALAR: IQTISODIY MOHIYATI, QO‘LLANILISHI VA RIVOJLANISHI.....	19
Quliyev Begimqul Melikovich	
SAVDO KORXONALARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA STATISTIK TAHLIL USULLARIDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI.....	24
Sabirova Oysuluv Shonazarovna	
KORXONANING MEBEL MAXSULOTLARI BOZORIDAGI O‘RNINI KENGAYTIRISH USULLARI	30
Musayeva Shoira Azimovna	
IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDA INVESTITSIYA KO‘RSATKICHLARI TIZIMINING FUNKSIONAL JIHATI.....	35
Alabayev Sobitxon	
MAMLAKATIMIZDA MAHSULOTLARNING MUVOFIQLIGINI BAHOLASH AMALIYOTI.....	40
Zakirov Ansabxon Akaidinovich	
ПЕСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ЗЕЛЁНЫХ ОБЛИГАЦИЙ В УЗБЕКИСТАНЕ.....	48
Саидахмедова Аида Мирзаевна	
KORXONALAR FAOLIYATIDA DEBITOR VA KREDITOR QARZDORLIKNI BOSHQARISH	55
Mirzayev Ozod Furkatovich	
AHOLI PUL DAROMADLARI VA HUDUDIY IQTISODIY RIVOJLANISH KO‘RSATKICHLARI O‘RTASIDAGI EKONOMETRIK TAHLIL.....	59
Qodirov Farrux Ergash o‘g‘li	
BUDJET RESURSLARI SHAKLLANISHIDA HUDUDNING SOLIQ SALOHİYATINI OSHIRISH VA MOLIYAVIY BARQARORLIK.....	64
Yuldashev Adhamjon Axadjonovich	
SANOAT KORXONALARI IQTISODIY RIVOJLANISHI TUSHUNCHASIGA NAZARIY YONDASHUVLAR.....	69
Muydinov Xusniddin Nuriddin o‘g‘li	
МЕТОДИКА УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВЫМИ ПОТОКАМИ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЕТА	73
Минутдинова Лилия Тагировна, Машарипов Озод Алимович	
ГАРМОНИЗАЦИЯ НАЦИОНАЛЬНЫХ СТАНДАРТОВ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН В СООТВЕТСТВИИ С МСФО	78
Абдужалилова Дилноз Абдусаттаровна	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR YORDAMIDA SMART TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARBLIGI	84
Sobirjonov Muxiddin Toxirjon o‘g‘li	
TO‘LOVGA QOBILIYATSIZLIK HOLATIDAGI KORXONALARDA TUGATISH BALANSINI TUZISH.....	90
Nabiyev Gofurjon Nosirjon o‘g‘li	
O‘ZBEKISTON SANOATINING “YASHIL” IQTISODIYOTGA O‘TAYOTGANLIGI: IMKONIYATLAR VA CHEKLOVLAR	96
Habibullayev Oybek Asliddin o‘g‘li	
YASHIL IQTISODIYOT KONTSEPTSIYASINING EVOLYUTSIYASI VA ILMIY-NAZARIY YONDASHUVLAR.....	102
Allayarov Suxrob Rustamovich	
O‘ZBEKISTONDA TO‘G‘RIDAN-TO‘G‘RI CHET EL INVESTITSIYALARINING MILLIY IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDAGI ROLI	107
Raxmatov Adxam Itolmasovich, Boynazarova Matluba Xatamovna	

HUDUDIY IJTIMOY TENGLIK VA QASHSHOQLIKNI YUMSHATISHDA MEHNAT RESURLARI OMILLARI.....	114
Durumov Temur G'olibovich	
TRANSPORT TARMOG'I VA MILLIY IQTISODIYOTNING ASOSIY TARMOQLARI O'RTASIDAGI BOG'LIQLIKNI MODELASHTIRISH (SURXANDARYO VILOYATI MISOLIDA)	121
Turayev Baxtiyor Ergashevich, Aymatov Sirojiddin To'raqul o'g'li	
РОЛЬ ЭНЕРГЕТИКИ В ФОРМИРОВАНИИ УСТОЙЧИВОГО РОСТА ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАНА.....	134
Нигматуллаева Гулчехра Нуруллаевна	
O'ZBEKISTONDA OLIY TA'LIM BOZORINING RIVOJLANISH TENDENTSIYALARI VA UNDA SIFAT MENEJMENTINING ROLI.....	139
Yuldashev Iskandar Bahromovich	
YER QA'RIDAN FOYDALANUVCHILARGA SOLIQ SOLISHNING NAZARIY ASOSLARI.....	145
Zoxidov Ismatjon Yunusjon o'g'li	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA TURIZM INDUSTRIYASIDA INNOVATSION BIZNES-MODELLAR.....	151
Shaxinabonu Choriyeva	
AVTOTRANSPORT – EKSPEDITSIYA XIZMATLARI BOZORIDA MARKETING KONTSEPSIYASI.....	157
Ergasheva Mukhabbat Abdusamatovna	
“YASHIL” ENERGIYA ISHLAB CHIQRUVCHI KICHIK TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI SOLIQQA TORTISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	163
Toshemirov To'liqin Toirjonovich	
DAVLAT IQTISODIY BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA SIYOSIY INSTITUTLARNING ROLI VA UNI KUCHAYTIRISH MEKANIZMLARI.....	166
O. Nurmuradov	
TIJORAT BANKLARIDA RAQAMLI BANK TEXNOLOGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISH ASOSLARI	171
Meyliqulov Shaxboz Xolmamat o'g'li	
СВЯЗНОСТЬ НАЦИОНАЛЬНЫХ И РЕГИОНАЛЬНЫХ СТРАТЕГИЙ В УЗБЕКИСТАНЕ: ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ.....	176
Ташматов Гайрат Ровшанович, Содиков Авазбек Мадаминович	
QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI TURIZM SOHASINI RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI.....	183
Zarikeyeva Miyasar Maratovna	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA RAQAMLI IQTISODIYOTNING RIVOJLANISH TENDENSIYASI.....	187
Saidrahmatova Zuhaxon Saidazim qizi	
O'ZBEKISTON KONCHILIK SANOATI KORXONALARIDA INVESTITSION JARAYONLARNI BOSHQARISH VA INNOVATSION XAVFLARNI KAMAYTIRISH STRATEGIYALARI	192
Kurbanova Mehriniso Nematjanovna	
O'ZBEKISTONDA QULAY INVESTITSIYA MUHITINI SHAKLLANTIRISH MUAMMOLARI.....	196
Xuramov Zafar Rajabaliyevich	
PAHTA-TO'QIMACHILIK KLASTERLARIDA XOMASHYO TA'MINOTI BARQARORLIGINI TA'MINLASHNING XORIJ DAVLATLAR TAJRIBASI.....	201
Zakirov Abduazim Abdurashidovich	
НОВЫЙ ЭТАП ПРИМЕНЕНИЯ РЫНОЧНЫХ МЕХАНИЗМОВ В ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ.....	206
Махкамов Ибраим	
O'ZBEKISTONDA SUG'URTA BOZORINING RIVOJLANISH TENDENTSIYALARI.....	213
Xushmuradov Oman, Ismoilov Sherzod Ismoil o'g'li	

O‘ZBEKISTONDA SUG‘URTA BOZORINING RIVOJLANISH TENDENTSIYALARI

Xushmuradov Oman

Qarshi davlat texnika universiteti
“Buxgalteriya hisobi va audit” kafedrası dotsenti, i.f.n.
Email: o.xushmuradov@gmail.com
ORCID: 0009-0000-4214-5804

Ismoilov Sherzod Ismoil o‘g‘li

“SQB Insurance” Sug‘urta kompaniyasi AJ Qashqadaryo viloyat filiali direktori
Email: shiismoilov@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada O‘zbekistonda sug‘urta munosabatlarning shakllanish jarayonlari, sug‘urta faoliyati bilan bog‘liq o‘ziga xos xususiyatlar, shuningdek, mamlakat sug‘urta bozorida faoliyat yuritayotgan sug‘urta kompaniyalari guruhlar va ularning faoliyat ko‘rsatkichlari tahlil qilingan. Tadqiqotda hozirgi kunda sug‘urta tizimida mavjud bo‘lgan muammolar o‘rganilib, ularni bartaraf etish bo‘yicha tegishli xulosalar shakllantirilgan.

Kalit so‘zlar: sug‘urta, sug‘urta bozori, kompaniya, guruh, tizim, ixtiyoriy sug‘urta, sug‘urta mukofoti, bozor.

Abstract: the article analyzes the processes of formation of insurance relations in Uzbekistan, the specific features related to insurance, the groups of insurance companies operating in the insurance market of Uzbekistan, as well as indicators associated with their activities. Conclusions have been drawn regarding the current problems in the insurance system and possible solutions.

Key words: insurance, insurance market, company, group, system, voluntary insurance, insurance premium, market.

Аннотация: в статье рассматриваются процессы формирования страховых отношений в Узбекистане, специфические особенности, связанные со страхованием, группы страховых компаний, действующих на страховом рынке Узбекистана, а также показатели, связанные с их деятельностью. В настоящее время сформированы выводы относительно существующих проблем в страховой системе и путей их решения.

Ключевые слова: страхование, страховой рынок, компания, группа, система, добровольное страхование, страховая премия, рынок.

KIRISH

Bugungi globallashuv sharoitida sug‘urta bozori milliy iqtisodiyotning barqarorligi va moliyaviy xavfsizligini ta‘minlashda muhim institutlardan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda. Sug‘urta xizmatlari moliyaviy bozorlarda sarmoyalar oqimini rag‘batlantiradi, risklarni diversifikatsiya qiladi hamda jamiyatda ijtimoiy himoya mexanizmlarini mustahkamlaydi. Ushbu bozor, xususan, xususiy va davlat sektorlarining moliyaviy integratsiyasi, sug‘urta mukofotlari orqali shakllanadigan omonatlar fondi hamda investitsiyalarning uzoq muddatli resurs bazasini yaratish orqali milliy kapital bozorini kengaytirishga xizmat qiladi.

O‘zbekiston Respublikasida sug‘urta bozorini davlat tomonidan tartibga solish institutlarining takomillashuvi sohasida sezilarli ijobiy o‘zgarishlar kuzatilayotgan bo‘lsa-da, hayot sug‘urtasi, ixtiyoriy sug‘urta segmentlari hamda sug‘urta madaniyati rivoji bo‘yicha hali ham tizimli va institutsional muammolar mavjud. Bozor subyektlari o‘rtasidagi raqobat, sug‘urta tariflarining aniqligi, sug‘urtalanuvchilarning ishonch darajasi va sug‘urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligi sug‘urta faoliyatining samaradorligini belgilovchi asosiy mezonlardir.

Sug‘urta bozorini yanada rivojlantirish milliy iqtisodiy strategiyaning ajralmas tarkibiy qismi bo‘lishi lozim. Bozor infratuzilmasini takomillashtirish, sug‘urta tartibga solish tizimini modernizatsiya qilish, risklarni baholash metodlarini zamonaviylashtirish hamda sug‘urta kompaniyalari faoliyatining shaffofligini ta‘minlash orqali sug‘urta bozori nafaqat iqtisodiy o‘sishga, balki ijtimoiy barqarorlikka ham muhim hissa qo‘shadi.

Mamlakatimizda 2025-yilda sug‘urta tizimini takomillashtirish bo‘yicha quyidagi maqsadlar belgilangan: milliy qayta sug‘urta bozori hajmini 4 trln so‘mgacha yetkazish, qayta sug‘urta xizmatlari eksportini kamida

30 foizga oshirish, xalqaro hamkorlikni kengaytirish va qayta sug'urta sohasiga jalb qilinadigan investitsiyalar hajmini 150,0 mlrd so'mgacha oshirish [1]. Yuqoridagilardan kelib chiqib, mamlakatimizda sug'urta bozorini yanada rivojlantirish va mavjud tahlillar asosida kelgusi istiqbollarni belgilab olish bugungi kunning eng dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Tadqiqotchi O. A. Okorokovaning fikricha, "sug'urta" va "sug'urta riski" kabi o'zaro bog'liq kategoriyalarni nazariy jihatdan o'rganish "sug'urta bozori" tushunchasining kontseptual asoslarini aniqlash imkonini beradi. Zamonaviy iqtisodiy nazariya nuqtayi nazaridan sug'urta bozorini iqtisodiy makon yoki tizim sifatida talqin etish mumkin bo'lib, u sug'urta xizmatlariga bo'lgan xaridorlar — sug'urtalanuvchilarning talabi hamda sug'urta himoyasini taqdim etuvchi sotuvchilar — sug'urta tashkilotlarining taklifi o'rtasidagi nisbat orqali boshqariladi [2].

Ward va Zurbruegglar o'z tadqiqotlarida sug'urta bozorining faolligi iqtisodiy o'sishga bevosita hissa qo'shishi mumkinligini ta'kidlashgan. Ularning fikricha, moliyaviy vositachilik, risklarni taqsimlash va sug'urta tovonlarini to'lash mexanizmlari moliyaviy xatarlarni kamaytirib, milliy jamg'armalarni samarali boshqarish imkonini yaratadi [3].

Browne va Kim ma'lumotlariga ko'ra, hayot sug'urtasi bozori yiliga o'rtacha 30 foizga, nohayot sug'urtasi esa 19 foizga o'sayotganini qayd etgan [4]. Tadqiqotchilar Beck va Webb esa hayot sug'urtasi bozorlari iste'molchilarga keng ko'lamlı moliyaviy xizmatlarni taqdim etishini hamda ular yirik investitsiya kapitali manbaiga aylanganini ta'kidlagan [5].

Mamlakatimiz sug'urta bozoridagi mavjud muammolarni ilmiy asosda o'rgangan tadqiqotchi I. X. Abduraxmonovning fikricha, O'zbekistonda sug'urta kompaniyalarini uzoq muddatli investitsiyalarga mablag' yo'naltirishga rag'batlantiradigan samarali mexanizmlar hali to'liq shakllanmagan. Shuningdek, hisob-kitoblar tizimidagi nomukammalliklar va uzoq yillardan beri saqlanib kelayotgan to'lovsizlik muammolari sug'urta bozorining barqaror rivojlanishiga to'sqinlik qilmoqda [6].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolada mavzuga oid me'yoriy-huquqiy hujjatlar, statistik axborotnomalar hamda yetakchi olimlarning ilmiy tadqiqot ishlari tahlil qilinib, olingan natijalar umumlashtirildi. Shuningdek, kuzatish, guruhlash, monografik tahlil, taqqoslash, o'rtacha miqdor va tizimli yondashuv kabi ilmiy-uslubiy usullardan keng foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Sug'urta, boshqa barcha iqtisodiy va moliyaviy unsurlardan farqli ravishda, o'ziga xos moliyaviy mexanizm bo'lib, u bajarilishi ehtimoldan holi bo'lmagan xizmat turiga asoslanadi. Unda sug'urtalovchi va sug'urtalanuvchi o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlar maxsus shartnoma asosida tashkil etiladi. Bu munosabatlar tabiiy ofatlar, favqulodda holatlar va boshqa kutilmagan zararlarning oqibatlarini bartaraf etish hamda yuzaga kelgan yo'qotishlarni qoplash bo'yicha amalga oshiriladigan operatsiyalarni o'z ichiga oladi.

Sug'urta bilan bog'liq bo'lgan o'ziga xos xususiyatlarni quyidagicha ifodalash mumkin: sug'urta — ikki yoki undan ortiq subyektlar, ya'ni sug'urtalovchi va sug'urtalanuvchilar o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlar tizimidir; sug'urta munosabatlari tasodifiy hodisalar, ehtimoliy xavf-xatarlar, baxtsiz holatlar va tiklanishi qiyin yo'qotishlar bilan bog'liq bo'ladi; sug'urtaning amal qilish doirasi vaqt omiliga tayanadi; sug'urta jarayonidagi munosabatlar aniq chegaralangan shartlar asosida kechadi; sug'urtalash munosabatlari ma'lum hududiy doira bilan cheklangan; sug'urta mukofotlari tavakkalchilik tamoyiliga asoslanadi, ya'ni sug'urtalanuvchiga qaytarilish ehtimoli "bor-yo'q" qoidasiga muvofiq belgilanadi; sug'urta mukofotlari turli ofatlardan ko'rilgan zararlarni barcha sug'urtalangan subyektlarga emas, balki tasodifan zarar ko'rgan ayrim subyektlarga yo'naltiriladi; sug'urta mukofotlari ayrim sug'urtalangan shaxslarga sug'urta to'lovi tarzida qaytariladi.

Mamlakatimiz mustaqillikka erishgan davrdan boshlab chuqur bozor iqtisodiyotiga asoslangan rivojlanish jarayonlari keng ko'lamda amalga oshirildi. Shu jarayonda moliya, bank, soliq va sug'urta sohalarida olib borilayotgan islohotlar iqtisodiy o'sishning ajralmas tarkibiy qismiga aylandi.

Iqtisodiyotni erkinlashtirish sharoitida barcha tarmoqlarni iqtisodiy jihatdan himoya qilishda sug'urta tizimi muhim o'rin tutadi. Sug'urta bozorida kompaniyalar erkin raqobat asosida faoliyat yuritmoqda, monopoli mavqe egallamasdan o'z xizmatlarini taklif etish orqali ijobiy natijalarga erishmoqda. Respublikamizda sug'urta tizimi hali uncha uzoq tarixga ega bo'lmas-da, qisqa vaqt ichida u sezilarli darajada takomillashdi. Sug'urta kompaniyalari tomonidan amalga oshirilayotgan islohotlar va xizmatlar sifati ortib borayotgani bu sohaning barqaror rivojlanishidan dalolat beradi.

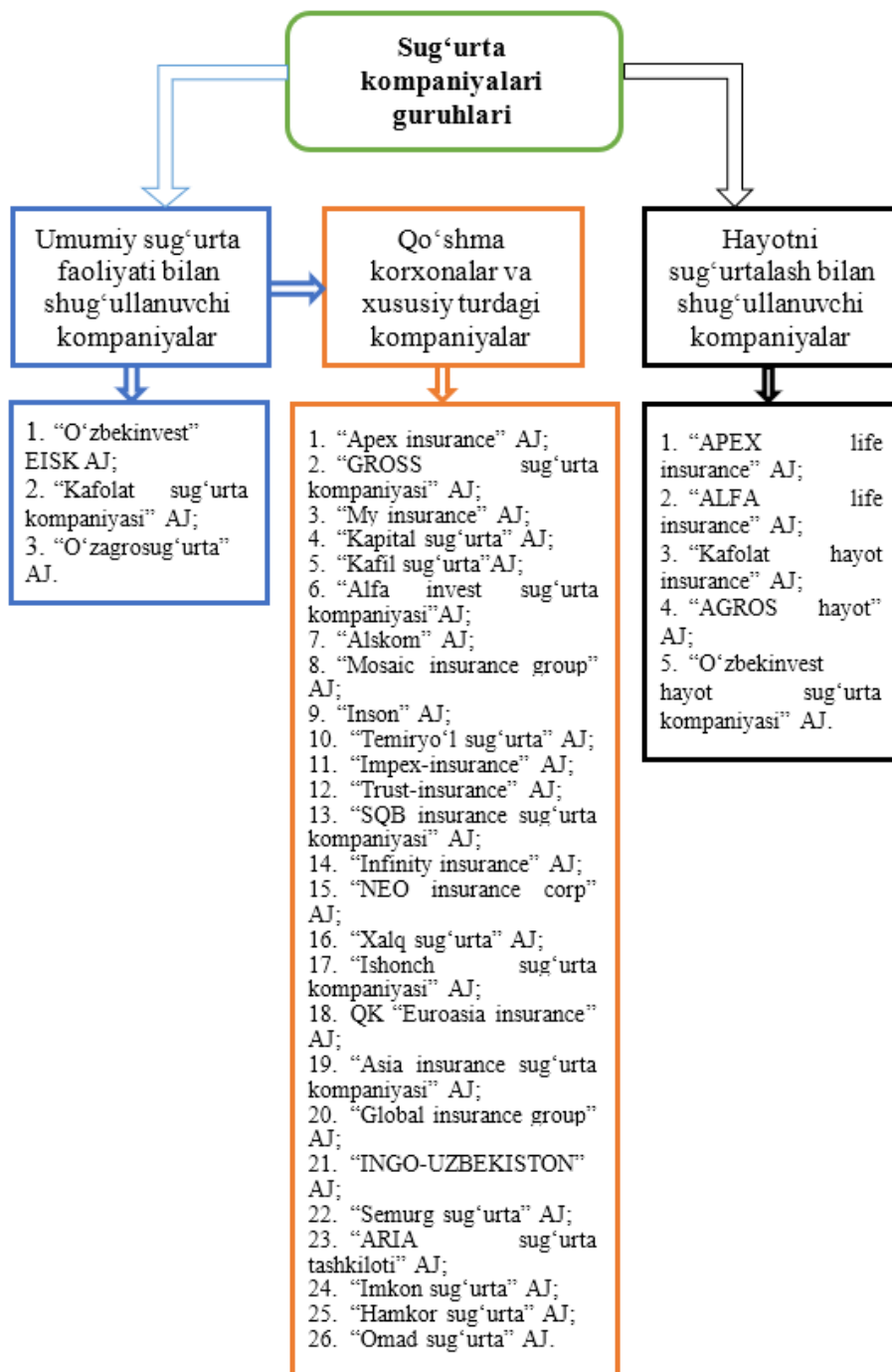

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti ta'kidlaganidek, "Sug'urta xizmatlari iqtisodiyotni turli moliyaviy xatarlardan himoya qiluvchi vositalardan biridir. Biroq mamlakat moliya bozorida bu xizmatlarning o'rni hozircha katta emas" [7].

Takomillashgan sug'urta munosabatlarining samarali rivojlanishi yuridik va jismoniy shaxslarning sug'urta kompaniyalariga bo'lgan ishonchi hamda sug'urta xizmatlariga bo'lgan talab darajasiga bevosita bog'liqdir. Hozirgi kunda sug'urta kompaniyalari tomonidan taklif etilayotgan xizmatlarning barcha sug'urtalanuvchilar uchun qulay va ishonchli bo'lishi milliy iqtisodiyotning strategik vazifalaridan biri hisoblanadi.

Ta'kidlash lozimki, sug'urta bozori — o'ziga xos ijtimoiy-iqtisodiy muhit bo'lib, u moliyaviy munosabatlarining boshqa unsurlaridan tubdan farq qiladi. Unda mol-mulk va hayot sug'urta himoyasi oldi-sotdi obyekt sifatida qaraladi, yuridik va jismoniy shaxslar o'rtasida esa sug'urta xizmatlariga bo'lgan talab va takliflar shakllanadi.

Hozirgi rivojlangan bozor munosabatlari sharoitida mamlakatda samarali faoliyat yuritayotgan sug'urta kompaniyalari turli belgilar asosida guruhlanadi (1-rasm).

1-rasm. O'zbekiston sug'urta bozorida faoliyat yuritayotgan sug'urta kompaniyalari guruhlari

Boshqa barcha moliyaviy va iqtisodiy jarayonlarda faoliyat yuritayotgan korxonalar singari sug'urta ham bozor iqtisodiyotining tarkibiy qismi sifatida jamiyatdagi ishlab chiqaruvchi kuchlarning holati va rivojlanish darajasini aks ettiradi hamda iqtisodiy taraqqiyotga bevosita ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Sug'urta bozorining faoliyatini chuqur o'rganish natijalari shuni ko'rsatadiki, uning davlat tomonidan tartibga solinishi bir qator muhim masalalarni ijobiy hal etish imkonini bermoqda. Jumladan, hozirgi global rivojlanish jarayonida sug'urta bozorini erkin raqobat muhitida rivojlantirish, sug'urtalanuvchilarning manfaatlarini himoya qilish, sug'urta tashkilotlarini muammosiz ro'yxatdan o'tkazish, sug'urta faoliyatiga litsenziyalar berish hamda sug'urta kompaniyalarining qonunchilik talablariga rioya etishi ustidan samarali nazoratni ta'minlash uchun zarur huquqiy va tashkiliy shart-sharoitlar yaratilgan.

O'zbekiston sug'urta bozorida so'nggi yillarda faoliyat yuritayotgan kompaniyalar umumiy sug'urta, hayot sug'urtasi va qo'shma sug'urta kompaniyalariga bo'linadi. Ayrim kompaniyalar hukumat qarori asosida ma'lum maqsadlarni amalga oshirish uchun tashkil etilgan. Bozor munosabatlarining chuqur rivojlanishi esa erkin raqobatning kengayishiga olib keldi. Shu sababli, ayrim hukumat tomonidan avval tashkil etilgan kompaniyalar o'z faoliyatini to'xtatdi, ularning litsenziyalari bekor qilindi. Xuddi shuningdek, ayrim xususiy va qo'shma sug'urta kompaniyalari ham raqobatga bardosh bera olmagan sababli o'z faoliyatlarini tugatgan. Xususan, 2024-yilda umumiy sug'urta faoliyati bilan shug'ullanuvchi 6 ta, hayot sug'urtasi yo'nalishida ishlovchi 3 ta kompaniya o'z faoliyatini to'xtatgan.

Ta'kidlash joizki, sug'urta kompaniyalari o'rtasida erkin raqobat muhiti yaratilgani sababli raqobatbardosh kompaniyalarning barqaror faoliyat olib borish imkoniyati ortmoqda. Bu esa kelgusida ularning rivojlanishi uchun mustahkam tayanch bo'lib xizmat qiladi.

So'nggi yillarda mamlakatda sug'urta xizmatlari bozori bozor munosabatlari talablariga mos ravishda jadal rivojlanmoqda. Ko'plab sug'urta kompaniyalari jahon andozalariga muvofiq tarzda o'z faoliyatlarini tashkil etib, xizmatlar sifatini oshirishga e'tibor qaratmoqda. Har bir sug'urta kompaniyasi vakillari va agentlari o'z mijozlariga kompaniya faoliyati, taklif etilayotgan sug'urta xizmatlari, ularning shartlari hamda tartib-qoidalari haqida batafsil ma'lumot berib, ularni tegishli xizmat turini tanlashda amaliy jihatdan yo'naltirmoqda.

Ushbu sa'y-harakatlar natijasida O'zbekiston sug'urta xizmatlari bozori asta-sekin xalqaro sug'urta bozoriga integratsiyalashmoqda. Shu bilan birga, ko'plab sug'urta kompaniyalari o'rtasida qayta sug'urtalash amaliyoti keng joriy etildi, bu esa risklarni taqsimlash va moliyaviy barqarorlikni mustahkamlash imkonini berdi.

Mazkur amaliy choralar natijasida 2024-yilda respublika sug'urta bozorida jami 34 ta sug'urta kompaniyasi faoliyat yuritgan. Ularning yalpi ustav kapitali 2,964 trln so'mni tashkil etgan bo'lib, shu yili 9,8 trln so'm miqdorida sug'urta mukofotlari yig'ilgan. Sug'urta kompaniyalari yig'ilgan mukofotlar hajmiga nisbatan 2,7 trln so'm sug'urta javobgarligini o'z zimmasiga olgan. Mazkur javobgarlik doirasida 2024-yilda sug'urtalangan yuridik va jismoniy shaxslarga ko'rilgan zararlarni qoplash maqsadida 2,2 trln so'm sug'urta to'lovlari amalga oshirilgan.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Respublikamiz sug'urta bozorida 2023–2024-yillar mobaynida faoliyat yuritayotgan barcha sug'urta kompaniyalari sug'urtalanuvchi subyektlar bilan majburiy va ixtiyoriy sug'urta shartnomalarini muntazam ravishda tuzib kelmoqda. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, 2023-yilda sug'urta kompaniyalari tomonidan 4 229 477 ta ixtiyoriy sug'urta shartnomasi tuzilgan bo'lsa, 2024-yilda ushbu ko'rsatkich 4 163 878 tani tashkil etgan. Bu esa 2023-yilga nisbatan 1,6 foizga pasayishni anglatadi.

Yuqorida qayd etilgan muammolar Hukumatimiz ko'magida hamda sug'urta kompaniyalari o'rtasidagi samarali hamkorlik asosida qisqa fursatda hal etilsa, bu albatta ixtiyoriy sug'urta shartnomalari salmog'ining ortishiga, sug'urta xizmatlari hajmining kengayishiga va aholining ushbu sohadagi ishonchini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 23.05.2025 yildagi "Mamlakatimizda qayta sug'urta tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-191-son qarori,
2. Огорокова, О. А. (2011). Страховой рынок: тенденции и перспективы развития. Terra Economicus, 9 (3-2), 74-78.
3. Ward, D. and Zurbruegg, R. (2000) Does Insurance Promote Economic Growth? Evidence from OECD Countries. Journal of Risk and Insurance, 67, 489-506. <https://doi.org/10.2307/253847>
4. Kim, K. and Brown, M. (1993) An International Analysis of Life Insurance Demand. Journal of Risk and Insurance, 60, 616-634. <https://doi.org/10.2307/253382>
5. Beck, Troy & Webb, J. (2002). Economic, Demographic, and Institutional Determinants of Life Insurance Consumption across Countries. The World Bank Economic Review. 17. 51-88.
6. Abduraxmonov I.X.. Sug'urta nazariyasi va amaliyoti. O'quv qo'llanma. –T.: "Iqtisod-Moliya", 2017. -416 b.
7. <https://president.uz/oz/lists/view/2703>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 10

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
